

ВІДГУК

офіційного рецензента на дисертацію

Пучка-Колесника Миколи Дмитровича

«Хорова творчість Ю. Іщенка в контексті актуальних тенденцій розвитку української музичної культури другої половини ХХ – початку ХХІ століть»,

подану на здобуття ступеня доктора філософії

за спеціальністю 034 «Культурологія»

Дисертаційна робота Миколи Дмитровича Пучка-Колесника присвячена комплексному осмисленню хорової спадщини Юрія Іщенка як репрезентативного явища української музичної культури другої половини ХХ – початку ХХІ століть. У роботі здійснено спробу поєднати культурологічний, музично-історичний, стильовий, жанровий та естетико-комунікативний ракурси дослідження, розглянувши хорову творчість композитора не лише як сукупність художньо довершених музичних текстів, а як форму культуротворення, засіб трансляції духовних цінностей, простір взаємодії національної традиції, індивідуальної авторської свідомості та актуальних мистецьких тенденцій.

Актуальність обраної теми не викликає сумніву. Вона визначається передусім необхідністю поглибленого вивчення української музичної спадщини другої половини ХХ – початку ХХІ століть у контексті сучасних процесів відновлення історичної пам'яті, переосмислення національного культурного канону та утвердження культурної суб'єктності України.

Хорова культура традиційно посідає особливе місце в українському культурно-мистецькому просторі. Вона поєднує фольклорні, церковно-богослужбові, професійно-академічні та суспільно-комунікативні форми музичного життя. Через хорове мистецтво реалізується не лише естетичний, а й аксіологічний, меморіальний, ідентифікаційний та культуротворчий потенціал музики. Тому дослідження творчості композитора, для якого хорова сфера була одним із важливих напрямів художньої самореалізації, має значення не тільки для музикознавства, а й для культурології.

Постать Юрія Іщенка належить до ключових представників української професійної музичної культури другої половини ХХ століття. Його творчість формувалася в умовах суперечливого поєднання радянських ідеологічних обмежень, естетичних пошуків покоління шістдесятників, відкриття новітніх європейських композиційних технік, відновлення інтересу до українського фольклору та поступового повернення духовної тематики до публічного культурного простору. Музика композитора відображає складну взаємодію академічної традиції, неофольклоризму, неокласицизму, неоромантизму, сонористики, поліфонічного мислення, полістилістики та тенденцій «нової сакральності». Водночас хорова спадщина Ю. Іщенка досі не отримала цілісного монографічного висвітлення. Окремі її аспекти порушувалися в музикознавчих працях, присвячених індивідуальному стилю композитора, його музичній мові, духовній образності, вокальній та камерно-інструментальній творчості, проте системне культурологічне дослідження хорових творів митця, їхніх ціннісних, комунікативних і культуротворчих функцій фактично не здійснювалося. Додаткової актуальності роботі надає те, що значна частина хорових творів Ю. Іщенка функціонує переважно у виконавському середовищі, тоді як їхня наукова рецепція залишається обмеженою. Звернення до маловідомих партитур, осмислення їх місця в сучасному репертуарі та введення відповідного матеріалу до культурологічного дискурсу є своєчасним і науково перспективним. Таким чином, автор дисертації звертається до недостатньо розробленої наукової проблеми й аргументовано визначає наявну дослідницьку лакуну.

Об'єктом дисертації визначено українську музичну культуру другої половини ХХ – початку ХХІ століть, а предметом — хорову творчість Ю. Іщенка як мистецький репрезентант актуальних тенденцій розвитку музичної культури України зазначеного періоду.

Мета дослідження полягає у виявленні соціокультурних і мистецьких чинників хорової творчості Ю. Іщенка як феномена української культури в єдності її музично-стильових та виконавсько-інтерпретаційних складових.

Мета відповідає темі роботи й реалізується через сім послідовно сформульованих завдань.

Завдання охоплюють історіографічний, теоретико-методологічний, персонологічний, соціокультурний, жанрово-стильовий та естетико-комунікативний рівні. Їхня логіка загалом відтворює послідовність розгортання дисертаційного тексту: від аналізу наукового дискурсу та загальних категорій творчості — до характеристики української хорової культури, жанрових пріоритетів Ю. Іщенка та безпосереднього аналізу його творів.

Теоретична база дисертації є широкою і міждисциплінарною. Автор залучає праці з теорії та історії культури, історії української музики, теорії культурної традиції, психології творчості, персонології, музичної авторології, хорознавства, музичної естетики, теорії стилю, інтерпретології та комунікативних досліджень.

Позитивної оцінки заслуговує звернення до концепцій творчої особистості та композиторської індивідуальності, розроблених І. Коновалою, І. Драч, Т. Гусарчук, О. Комендою, Н. Савицькою, В. Степурком, В. Жарковою та іншими науковцями. Автор продуктивно використовує ідеї музичної творчості як форми самоактуалізації, культуротворення та особистісної репрезентації.

Важливим є також залучення авторефлексивних текстів Ю. Іщенка, передусім статті «Моя гармонія», інтерв'ю, спогадів учнів і колег композитора. Такі джерела дають можливість реконструювати його естетичні орієнтири, творче кредо, ставлення до традиції, новаторства, фольклору, класичної спадщини та сучасних композиційних технік.

Методологічну основу роботи становлять міждисциплінарний, контекстуальний, структурно-функціональний, компаративний, музично-історичний та музикознавчо-аналітичний методи. У тексті фактично застосовуються також аксіологічний, персонологічний, герменевтичний, естетико-комунікативний і жанрово-стильовий підходи.

Структура дисертації загалом відповідає логіці поставлених завдань. Робота складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків і списку використаних джерел.

Перший розділ присвячено теоретико-методологічним засадам дослідження творчості Ю. Іщенка як явища сучасної української музичної культури. У підрозділі 1.1 систематизовано основні напрями наукового осмислення творчості композитора. Автор ґрунтовно аналізує праці, присвячені періодизації творчого шляху, стильовій еволюції, композиторській техніці, тембровому мисленню, неофольклоризму, синтезу композиційних технік, духовній образності, камерно-вокальній та інструментальній музиці Ю. Іщенка. Важливою перевагою історіографічного огляду є його аналітичний характер: дисертант не лише систематизує наукові джерела, а й визначає основні напрями осмислення творчості композитора, переконливо окреслюючи значення культурологічного підходу для її подальшого дослідження. Особливо продуктивним є розгляд понять «творча особистість», «композиторська індивідуальність», «автор музичний», «самоактуалізація», «культуротворення». Автор послідовно формує персонологічний контекст, у якому композитор постає не лише творцем музичних текстів, а суб'єктом культури, носієм ціннісних орієнтацій та активним учасником історичного процесу смислотворення. У підрозділі 1.2 автор залучає значний філософський та психологічний матеріал, простежує еволюцію уявлень про творчість від античності до сучасності, аналізує діяльнісні, психоаналітичні, гуманістичні, феноменологічні, герменевтичні та культурологічні концепції. Такий широкий теоретичний горизонт засвідчує ґрунтовну гуманітарну підготовку дисертанта та забезпечує багатовимірне осмислення феномену музичної творчості. Важливо, що розглянуті концепції формують необхідне теоретико-методологічне підґрунтя для подальшого аналізу творчої особистості та хорової спадщини Ю. Іщенка. У підрозділі 1.3 простежено становлення творчої особистості Ю. Іщенка та його індивідуально-композиторського стилю. Автор характеризує етап навчання, вплив А. Штогаренка і

Б. Лятошинського, зв'язки з поколінням шістдесятників, неофольклорний напрям, інтелектуалізацію музичного мислення, опанування новітніх композиційних технік, полістилістичні тенденції та звернення до духовної тематики. Особливо цінним є прагнення пов'язати стильову еволюцію з особистісними, етичними та культурними орієнтирами композитора. Автор переконливо показує, що освоєння Ю. Іщенком атональності, додекафонії, сонористики або полістилістики органічно пов'язане з його індивідуальним розумінням художнього змісту, класичної форми, національної традиції та етичної місії мистецтва. Такий підхід дозволяє розкрити стиль композитора як цілісну систему художнього мислення, у якій технологічні пошуки поєднуються з глибокими особистісними, культурними та світоглядними орієнтирами. Періодизація творчості, представлена з опорою на концепцію О. Зав'ялової, доповнюється авторським осмисленням хорової сфери кожного етапу, що сприяє глибшому розкриттю специфіки хорової творчості Ю. Іщенка. Загалом перший розділ демонструє послідовне формування теоретико-методологічної бази дослідження, поєднання музикознавчого, філософського, психологічного та культурологічного підходів і створює належні передумови для комплексного осмислення хорової творчості Ю. Іщенка як важливого явища української музичної культури.

У другому розділі хорову творчість Ю. Іщенка розглянуто в контексті культуротворчих інтенцій української музичної культури другої половини ХХ – початку ХХІ століть. Автор ґрунтовно характеризує соціокультурні процеси, що визначили розвиток українського хорового мистецтва: ідеологічні обмеження радянського періоду, рух шістдесятників, відновлення національно-культурних орієнтирів, камернізацію хорової музики, розвиток неофольклоризму, активізацію духовної тематики та зміну статусу хорового мистецтва в пострадянський період. Позитивним є прагнення розглядати хорову культуру як цілісне соціокультурне явище, пов'язане із суспільними цінностями, формами колективної пам'яті та механізмами національної самоідентифікації. Автор переконливо показує, що трансформація жанрової

системи української хорової музики була не лише результатом внутрішньомузичних процесів, а й відображенням глибокої зміни культурної парадигми. У підрозділі 2.2 ґрунтовно охарактеризовано музично-стильову парадигматику української хорової творчості 1960–2000-х років. Матеріал дозволяє простежити перехід від монументальних, ідеологічно маркованих кантатно-ораторіальних моделей до камерних, лірико-філософських, психологічно заглиблених і духовно орієнтованих форм. Особливу увагу приділено ролі неофольклоризму, полістилістики, нової сакральності та індивідуалізації композиторського письма, що дає змогу комплексно розкрити основні тенденції стильового розвитку української хорової музики означеного періоду. Підрозділ 2.3 має принципове значення для культурологічної концепції дисертації. У ньому жанрові пріоритети Ю. Іщенка розглядаються крізь категорію культурної традиції. Автор продуктивно використовує уявлення про динамічний, креативний та статичний, нормативно-змістовий комплекси традиції. На цій основі хорова творчість композитора інтерпретується як простір активної взаємодії минулого і сучасного, національного й універсального, сакрального і світського, традиційного та інноваційного. Важливим результатом дослідження є визначення хорової мініатюри, циклу і псалма як провідних жанрових сфер, найбільш органічних для художнього мислення Ю. Іщенка. Автор слушно пов'язує камерність цих жанрів із лірико-філософським типом висловлювання композитора, його увагою до поетичного слова, інтонаційної деталізації, внутрішньої рефлексії та духовної проблематики. Положення про хорову музику як жанрово-стильове «ядро» творчого досвіду Ю. Іщенка є перспективним і змістовно важливим для розуміння цілісності його творчої системи, оскільки дає змогу виокремити хорову сферу як одну з визначальних площин реалізації його художньо-естетичних, культурних та світоглядних орієнтирів. Загалом другий розділ демонструє комплексний культурологічний підхід до осмислення хорової творчості Ю. Іщенка, розкриваючи її зв'язок із трансформаційними процесами української музичної культури, динамікою традиції, змінами

жанрово-стильової парадигми та формуванням нових способів художнього осмислення національного й духовного досвіду.

Третій розділ, присвячений естетико-комунікативним аспектам хорових циклів і псалмів Ю. Іщенка, є найбільш самостійною та аналітично переконливою частиною дисертації. Автор розглядає хорове мистецтво як багатоканальну форму комунікації, що об'єднує композитора, виконавця і слухача, вербальне та музичне, індивідуальне й колективне, раціональне й емоційно-чуттєве, а хорову фактуру — як смислотворче середовище художньої комунікації. У підрозділі 3.1 досліджено тематичне коло «пір року» у хорових триптихах на поезію А. Королів та хорові цикли на вірші М. Рильського. Продуктивним є трактування чотирьох триптихів на вірші А. Королів як своєрідного макроциклу, у якому природна циклічність набуває філософського та антропологічного виміру, а образи пір року постають метафорами духовного оновлення, зрілості, споглядання, пам'яті та очищення. Значною аналітичною глибиною відзначається дослідження хорів на вірші М. Рильського, де розкрито взаємодію структури сонета і музичної драматургії, принципи роботи з поетичним текстом, роль повторів, образів, фактурних і тембрових засобів та інтонаційних зв'язків. У підрозділі 3.2 досліджено авторську інтерпретацію жанру псалма в естетиці «нової сакральності», зокрема Псалом № 104 «Благослови, душе моя, Господа». Вагомим результатом є виявлення принципів роботи композитора з канонічним текстом — його відбору, скорочення, переструктурування та формування власної композиційної послідовності й системи смислових кульмінацій. Автор аргументовано аналізує взаємодію строфічності, наскрізного розвитку та рис тричастинності, роль фактурних, поліфонічних, інтонаційних, тонально-семантичних, динамічних і тембрових засобів, а також обґрунтовує поєднання принципів «художнього порушення» і «протиріччя» як важливих ознак композиторського мислення Ю. Іщенка. Особливо цінним є поєднання формально-структурного аналізу з культурологічною інтерпретацією, що дозволяє розглядати музичні структури як засоби

культурної комунікації та репрезентації духовного досвіду. Отже, третій розділ найбільш послідовно реалізує культурологічний задум дисертації, демонструючи професійне володіння музикознавчим інструментарієм, глибину інтерпретації та самостійність авторського дослідницького підходу.

Основні положення дисертації відображено у фахових публікаціях здобувача, присвячених культурній традиції як стильовому чиннику хорової музики Ю. Іщенка, репрезентації індивідуально-композиторського стилю в хоровому циклі на вірші М. Рильського та ціннісному контексту хорової творчості композитора.

Високо оцінюючи здійснене дослідження, вважаємо за необхідне висловити декілька зауважень і рекомендацій, які мають переважно дискусійний та уточнювальний характер і жодним чином не знижують загальної високої оцінки роботи.

Насамперед відзначимо ґрунтовність теоретико-методологічної бази та продуктивність міждисциплінарного підходу, що дозволив авторові поєднати культурологічний, музикознавчий, аксіологічний та естетико-комунікативний аспекти. Водночас перспективним видається ще більш виразне узагальнення отриманих результатів у цілісну авторську культурологічну модель хорової творчості Ю. Іщенка. Фактично всі необхідні складові такої моделі в дисертації вже сформовані, тому йдеться лише про можливість їх додаткової концептуалізації.

Значний інтерес становить здійснений автором розгляд стильової еволюції композитора. У цьому контексті перспективним продовженням дослідження могло б стати виокремлення власної періодизації саме хорової творчості Ю. Іщенка або визначення основних етапів трансформації її жанрових, образно-сміслових і культуротворчих домінант.

Безперечною перевагою дисертації є професійний аналіз хорових творів Ю. Іщенка та розкриття їх естетико-комунікативного потенціалу. Подальше розширення виконавсько-інтерпретаційного аспекту, зокрема через

порівняння конкретних виконавських версій, може стати перспективним напрямом наступних наукових досліджень автора.

Окремі редакційні та технічні неточності мають суто робочий характер, легко усуваються під час остаточного редагування тексту і не впливають на наукову цінність та достовірність одержаних результатів.

Отже, висловлені міркування мають виключно рекомендаційний характер, значною мірою впливають із масштабності та наукової перспективності самої проблематики й не знижують високої оцінки дисертації як цілісного, ґрунтовного та професійно виконаного дослідження.

Зважаючи на культурологічну спрямованість праці, а також на ґрунтовність здійсненого теоретико-методологічного та музично-аналітичного дослідження, пропонуємо винести на обговорення в процесі захисту такі дискусійні питання:

1. У чому полягає авторська культурологічна концепція хорової творчості Ю. Іщенка та які її основні структурні компоненти?

2. Чи вважає здобувач можливим запропонувати власну періодизацію саме хорової творчості Ю. Іщенка? Які жанрові, стилеві, образно-сміслові та культуротворчі критерії могли б бути покладені в її основу?

Дисертація Миколи Дмитровича Пучка-Колесника «Хорова творчість Ю. Іщенка в контексті актуальних тенденцій розвитку української музичної культури другої половини ХХ – початку ХХІ століть» є актуальним, змістовним і професійно виконаним науковим дослідженням.

Робота засвідчує належний рівень теоретичної підготовки здобувача, його обізнаність із сучасним культурологічним і музикознавчим дискурсом, здатність систематизувати значний обсяг джерел, здійснювати професійний аналіз хорових партитур та інтерпретувати музичні явища в широкому історико-культурному контексті.

Найбільш вагомими здобутками є культурологічне осмислення хорової спадщини Ю. Іщенка, визначення культурної традиції як чинника його індивідуального стилю, розкриття жанрових пріоритетів композитора, аналіз

взаємодії музичного і вербального текстів, а також дослідження естетико-комунікативних механізмів хорових циклів і псалмів.

Дисертаційне дослідження Пучка-Колесника Миколи Дмитровича «Хорова творчість Ю. Іщенка в контексті актуальних тенденцій розвитку української музичної культури другої половини XX – початку XXI століть», відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44. За її виконання Пучко-Колесник Микола Дмитрович заслуговує на присвоєння наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 034 «Культурологія», галузі знань 03 «Гуманітарні науки».

Доктор філософії,
Начальник науково-інформаційного відділу
Центру музичної україністики ім. М. Скорика
в.о. доцента кафедри теорії та історії культури
Національної музичної академії України

Інна АНТІПІНА